

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 9. 1992.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu
Str./Pages 1–180, Zagreb, 1992.

Časopis koji je prethodio
Prinosi 1.1983
Prilozi 2.1985 3–4.1986–1987 5–6.1988–1989 7.1990 8.1991

Nakladnik Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU U ZAGREBU

Adresa uredništva Address of the editor's office

Institut za arheologiju u Zagrebu
41000 Zagreb, Avenija Vukovar 68
Telefon/phone 041/517–874 i 537–669 fax 041/537–613

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

ŽELJKO TOMIČIĆ

Redakcijski odbor/Editorial committee

MARIJA BUZOV, Zagreb	ZORKO MARKOVIĆ, Koprivnica
KORNELIJA MINICHREITER, Zagreb	BRANKA MIGOTTI, Zagreb
ŽELJKO TOMIČIĆ, Zagreb	ZDENKO VINSKI, Zagreb
Urednici	Članovi

Prijevod na engleski/English translation

BARBARA SMITH–DEMO i RAJKA MAKJANIĆ–DAVISON

Prijevod na njemački/German translation

BRANKA OHNIEC

Dizajn/Design

ROKO BOLANČA

Lektura/Language editor

ANTE STAMAĆ

Korektural/Proofreaders

MARIJA BUZOV i ŽELJKO TOMIČIĆ

Grafička priprema/DTP

D&N, Zagreb, Ozaljska 23

Tisak/Printed by

Tiskara "STUBA", Zagreb, Boškovićeve 18

Naklada/Circulation

600 primjeraka/examples

Časopis izlazi jednom godišnje/Annual

Članci iz časopisa *Prinosi* i *Prilozi* su referirani u sekundarnim časopisima *GERMANIA Anzeiger der Römisch–Germanischen Kommission des Deutschen Archaeologischen Instituts*, *Verlag Philipp von Zabern, Mainz* i *Bulletin de l'Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique* — Bibliographie.
Centre national de la recherche scientifique (CNRS), Paris

Izdavanje časopisa novčano podupire
MINISTARSTVO ZNANOSTI REPUBLIKE HRVATSKE
41000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Contents/Inhaltsverzeichnis

- ŽELJKO TOMIČIĆ
5 Predgovor
- Izvorni znanstveni radovi**
- KORNELIJA MINICHREITER
7 Kulturni predmeti starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj
- DUNJA GLOGOVIĆ
23 Noževi tipa Sv. Juraj
- JASNA ŠIMIĆ
37 Horizont kasnoga brončanog doba na lokalitetu "Gradac" u Sarvašu
- IVANČICA PAVIŠIĆ
49 Neki novi nalazi Virovitičke grupe iz Gačićta kod Virovitice
- BORIS ILAKOVAC
63 Jedan forum u rimskoj Saloni sigurno je poznat
- REMZA KOŠČEVIĆ
69 Rimsko-provincijalni metalni predmeti — prilog poznavanju oblika
- MARIJA BUZOV
91 Pjesnikinja Sapfo s Muzama na mozaiku iz Solina
- BRANKA MIGOTTI
101 Ranokršćanska biskupija Scardona (Skradin)
- ŽELJKO TOMIČIĆ
113 Nova istraživanja bjelobrdske kulture u Hrvatskoj
- Stručni radovi**
- SNJEŽANA VASILJ
131 Novčić Oite sa Ošanića
- HERMINE GÖRICKE-LUKIĆ
135 Prilozi poznavanju numizmatičke topografije Baranje
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
153 Učestalost toponima kod srednjovjekovnih arheoloških nalazišta sjeverne Hrvatske

- ŽELJKO TOMIČIĆ
Preface/Vorwort
- Original scientific papers**
- KORNELIJA MINICHREITER
Kultgegenstände der Starčevo-Kultur in Nordkroatien
- DUNJA GLOGOVIĆ
Knives of Sv. Juraj type
- JASNA ŠIMIĆ
Horizont der späten Bronzezeit auf der Fundstelle "Gradac" in Sarvaš
- IVANČICA PAVIŠIĆ
Einige neue Funde der Virovitica-Gruppe von Gačićta bei Virovitica
- BORIS ILAKOVAC
On the Location of the Roman Forum in Salona
- REMZA KOŠČEVIĆ
Roman Provincial Metal Objects: A Contribution to Knowledge of Their Form
- MARIJA BUZOV
The Poetess Sappho with the Muses on a Mosaic from Solin
- BRANKA MIGOTTI
The Early Christian Episcopal See of Scardona (Skradin)
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Neuere Erforschung der Bijelo Brdo-Kultur in Kroatien
- Professional papers**
- SNJEŽANA VASILJ
A coin of Oite from Ošanići
- HERMINE GÖRICKE-LUKIĆ
Beiträge zur Kenntnis der numismatischen Topographie Baranyas
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
An Analysis of Toponyms at Mediaeval Archaeological Sites in Northern Croatia

Prikazi

- MARIJA BUZOV
165 DR. ANTE ŠONJE
Putevi i komunikacije u prethistoriji i antici na području Poreštine i njihov odnos prema ostalim prometnim vezama u Istri, Poreč – Pazin 1991, str. 115, s 22 ilustracije
- 166 Diadora, sv. 12, Zadar 1990, stranica 417, zajedno s tablama, crtežima, planovima i kartama
- 170 DR. ANTE ŠONJE (1917–1981)
- 170 Bibliografija Ante Šonje (1953–1981)
- 175 Kratice

Book Reviews Besprechungen und Anzeigen

Abbreviations/Abkürzungen

Na desetu obljetnicu smrti dr. Ante Šonje, 5. veljače 1991. godine, bila je u Velikoj vijećnici porečke općine svečana promocija njegove najnovije knjige "Putevi i komunikacije u prehistoriji i antici na području Poreštine..." Knjigu je uredio mr. ROBERT MATIJAŠIĆ, a predgovor je napisao MARINO BALDINI. Knjigu su izdali: Fond za kulturu općine Poreč i IKD "Juraj Dobrila" Pazin u suizdanju Skupštine općine Poreč. Knjigu je predstavio prof. dr. MARIN ZANINOVIC.

Iz sadržaja: Predgovor (7); 1. Antički putevi na području Poreštine (9); 2. Odnos opisanih prometnica Poreštine prema magistralnim antičkim i raznim prehistorijskim putevima na području Istre (25); 2.1. Pomorski putevi (25); 2.2. Kopneni putevi (32); 2.3. Prehistorijske luke i putevi (70); 3. Napomene (77); 4. Bibliografska bilješka (107); 5. Popis ilustracija; Sadržaj.

Po svom geografskom položaju područje Poreštine je manja zaokružena cjelina na sredini zapadne obale Istre, između rijeke Mirne i Limske drage, čiji se istočni predjeli protežu u prostranstvo unutrašnje Istre. To je područje današnje općine Istre, koje se približno podudara s teritorijem agera antičke kolonije (*Parentium*), koji je osim današnjeg područja općine, obuhvaćao i Kringu (*Coridico*), područje zapadno od Tinjana (*Antoniana*) i Motovun (*Montona*) zajedno sa Zamaskom i Motovunskim Novakima.

U knjizi nam autor daje pregled antičkih puteva i drugih prometnica ovog plodnog područja, a u svezi njihove povezanosti s magistralnim putevima u Istri. Rimskom okupacijom Istra je došla u sastav državne zajednice koja ju je nastojala uklopiti u svoje geografske, privredne i kulturne tokove, a u tom je procesu, kako je općenito poznato, Rimljanima glavni cilj bio ostvariti dobre pomorske i kopnene puteve, odnosno povezivati prometnicama naselja i područja osvojenih krajeva. Rimljani su prvu cestu, dakle vezu s Jadranskim morem, ostvarili osnivanjem kolonije u Brindiziju (*Brundisium*) oko 244. godine pr. Kr. Obzirom na slabu razvedenost Jadranske obale Italije, glavni trgovački put vodio je istočnom obalom Jadrana, što je uvjetovalo razvojem gusarenja. Gusarenjem su se bavili Histri, Liburni, Ardijejci što nam potvrđuju i antički izvori. Autor nam donosi pregled rimskih luka na obalama Istre (prema DEGRASSIU) a to su: od Timave do Barkola, od Trsta do Kopra, od Izole do Portoroža, od Savudrije do Umaga, od Sv. Ivana Kornetskog do Tarske drage, od Dražice do

drage Sv. Martina, od Poreča do Vrsara, od Lima do drage Bandon, Brijunski otoci, od Pule do Medulina, te ostaci luka na istočnoj obali Istre.

Luke primorskih naselja kao što su *Tergeste*, *Parentium*, *Pola* i *Flanona*, nisu imale samo lokalno značenje, već su igrale istaknutu ulogu u povezanosti putničkog i trgovačkog prometa u istarskoj pokrajini, kao i onu u susjednim, koje su gravitirale istarskom poluotoku. Rimljani su u Istri prvenstveno gradili ceste u cilju vojnih pohoda protiv Histra, Karna, Japoda i Liburna, te potom u cilju učvršćivanja svoje vlasti i mirnog odvijanja trgovačkog i putničkog prometa. Osim međumjesnih prometnica Rimljani su gradili i magistralne (koje su za CEZARA bile prohodne, za AUGUSTA pretežno izgrađene a u doba Carstva održavane te prema potrebi građene nove). Gradnja cesta u Istri započinje neposredno nakon osnivanja vojne kolonije u Akvileji (181. pr. Kr.) i utvrđivanja sigurnijeg boravka u lukama na istarskoj obali. Akvileja je bila središte odakle su rimske legije kretale u pohode na Istarski poluotok, kojeg je trebalo pokoriti. Ti putevi, po konzulima koji su vodili legije, nazivani su konzularnim cestama (*Via Timavi*, *Publica Via Aquileia Tharsaticam*, *Via Flavia*).

Autor se nadalje osvrće i na prapovijesne luke i puteve, no za njihovo istraživanje potrebno je mnogo studijskog i terenskog rada.

Na temelju studija antičkih prometnica, odnosno komunikacija autor zaključuje da su trase glavnih rimskih cesta u Istri bile pretežito utrte u prapovijesti, dakle prije nego što su Rimljani ovu pokrajinu pokorili, a to su trase magistralnih cesta *Via Gemina*, *Via Flavia*, kao i ona koja je vodila do glavnog dekumana grada antičke kolonije Parentija uzduž *Decumanus Maximus* njegova agera, preko Učke do Tarsatike. Autor smatra da je smjer položaja glavnog dekumana antičkog Poreča mogao biti odmjeran prema planu nastamba prapovijesnog naselja, a u svezi nalaza ulomaka prapovijesne keramike, i to od gradine sa zapadne strane, ka istoku, uzduž poluotoka do kopna.

Govoreći o putevima i komunikacijama na promociji knjige ZANINOVIC je između ostaloga kazao: "Putevi su rezultat civilizacije. U tom smislu rimska država je bila jedinstvena u povijesti čovječanstva. Čitav imperij od Britanije do Perzijskog zaljeva ispreplela je mrežom cesta i puteva. Prema nekim proračunima bilo je oko 150.000 km cesta. Nešto slično u starom svijetu imali su samo Perzijanci. Računa se da je rimski vojnik s opremom

od 35 kg tereta na sebi, prevalio 8–9 km na sat. To su bile prave ceste makadamskog puta. Gradeći ceste kopali su do tvrdoga, onda su sistemom slojeva nasipavali najprije većim kamenjem, pa sitnijim, pijeskom, zatim su polagali ploče. To je omogućilo rast toga Carstva. ARISTID, grčki pisac, u panegiriku caru HADRIJANU u 2. st., piše: Ti si otvorio vrata čitavog carstva, ti si sagradio ceste, svatko može putovati iz grada u grad slobodno ne bojeći se nikoga. To je omogućilo i širenje kršćanstva... Nažalost te iste ceste omogućile su kasnije prodor barbara. Ali to su bili mladi narodi, koji su rimskom carstvu koje je bilo na umoru ulilo nove snage.”

A. ŠONJE je prvi prišao obradi antičkih puteva na području Poreštine, sustavno i temeljito, obišavši cijeli prostor. Ispitivao je i cestu kojom su Hrvati u 6. st. došli u Istru, a koja se zove *Via Slavica*. Istraživao je, kako je već rečeno, vicinalne ceste, lokalne puteve i dr. On je utro put, kojim treba nastaviti.

Knjiga je nadopunjena znanstvenim radovima, koji su objavljeni u proteklom desetljeću, s obzirom da je rukopis ove knjige bio dogotovljen između 1978. i 1980. godine.

Ova knjiga bez imalo sumnje pretstavlja doprinos daljnjem proučavanju antičkih, ali i prapovijesnih komunikacija na području Istre, ali i putokaz ljudskoj istrajnosti.

Marija BUZOV

DIADORA, sv. 12, Zadar 1990, stranica 417, zajedno s tablama, crtežima, planovima i kartama

Nova "Diadora", glasilo Arheološkog muzeja u Zadru, obuhvaća jedanaest izvornih članaka (S. KUKOČ, Prizori banketa u periadriatičkom svijetu u protopovijesti; M. ZANINović, Histri i Liburni prema rimskoj ekspanziji; I. RADIĆ, Olovne prečke antičkih sidara – dva nova nalaza iz podmorja otoka Visa; Z. BRUSIĆ, Italska *terra sigillata* u Liburniji; S. GLUŠČEVIĆ, Rimski nekropola u Kaljskoj ulici; B. ILAKOVAC, Kako je otkriven i obnovljen rimski akvedukt Škopalj – Novalja; I. FADIĆ, Aserijaska skupina liburnskih nadgrobnih spomenika, tzv. liburnskih cipusa; P. VEŽIĆ, Rezultati istraživanja u prostoru sakristije do katedrale u Zadru; A. MILOŠEVIĆ, Porijeklo i datiranje keramičkih posuda u grobovima ranoga srednjega vijeka u Dalmaciji; F. SMILJANIĆ, Beitrag zur Erforschung der Županien – Ordnung in Sklavinen Kroatien; M. LONČAR, O Porfirogenetovoj Dalmaciji), te jedan pregledni članak (R. JURIĆ, Uz 70. obljetnicu života prof. Božidara Vilhara).

Autorica S. KUKOČ (5–46) u svojem radu analizira ikonografsko–stilsku i semantičku strukturu sižea banketa u kontekstu: 1) pojedinačnih periadriatičkih regija (Daunija, Bologna, Japodi, situlski kompleks), te 2) genezu i evoluciju srodnih mediteranskih shema (Grčka, Etrurija, Istok). Takvi periadriatički prizori banketa ikonografski korespondiraju sa svim temeljnim mediteranskim shemama gozbe iz 1. tisućljeća pr. Kr., ali ipak na

osebujan i istaknuto regionalan način. U prizorima dominira sjedeći tip, koji je zastupljen u obje temeljne varijante: a) "one sided" shema – situle, japodske urne, daunske stele, te b) "two sided" shema – daunske stele. Povremeno se pojavljuju i lokalne varijante (Bologna, Este) ležećeg (jonskog) tipa banketa. Gotovo svi prizori banketa potječu iz funeralnih konteksta, izuzev situlskih, te nisu stariji od 6. st. pr. Kr., a njihova je semantička struktura slojevita i simbolička. Prema analizi autorice, periadriatički banket je zgusnuti likovni prijenos određenih društvenih ideala i vrijednosti (uočljivo u situlskoj figurativnosti), nadalje predstavlja strukturu koja heroizira pokojnika, i to s etičkog gledišta pri čemu se jasno odražava odnos zajednice prema fenomenu života i smrti, te konačno likovni fragment konkretnog eshatološkog koncepta. Pokojnik – banketar (japodski, daunski i bolonjski) uklopljen je u simboličke sfere plodnosti, podzemlja i onostranosti, što nam potvrđuje cjelokupni kontekst sve tri funeralne figurativnosti s mnoštvo irealnih elemenata i sustavima simbola, kao i evidentni simboli u prizorima banketa (npr. japodskoj ribi i vepru na urni iz Ribića simbolički odgovaraju daunski pas, riba i popratni monstrum, te konj i demon na bolonjskoj steli). Ti simboli nesumnjivo aludiraju na zastrašujući aspekt podzemlja, ali i na određenu besmrtnost, obnovu života, te kontinuitet egzistencije u onostranosti (Dauni, Japodi).

Prema autoričinoj analizi periadriatičkih prizora banketa, oni su u stvari na izvjestan način simbolička spona ovozemaljskog i onostranog, odnosno svojevrsta formula idealizacije ovozemaljskog sklada i simbol težnje da se taj sklad prenese u onostranost, a u skladu s konkretnim eshatološkim konceptom. Ovaj izuzetno zanimljiv tekst nadopunjen je tablama s crtežima i fotografijama.

U svojem radu M. ZANINović (47–64) nam govori o odnosu Histra i Liburna prema rimskoj ekspanziji. Ta ekspanzija se odvijala tijekom posljednja tri desetljeća 3. st. pr. Kr., a to je upravo vrijeme kada se Rimski Republika pretvara u veliku silu na čitavom Sredozemlju. Uspešnim završetkom prvog kartaškog rata (264–241) Rimljani su nastavili ekspanziju po Tirenskom moru, u sjevernoj Italiji, te na Jadranu. Godine 229–228. pr. Kr. došlo je i do prve rimske intervencije na istočnoj jadranskoj obali (a razlog je ilirsko gusarenje), pa je u svezi s tim, ilirska kraljica TELTA morala pristati na uvjete nametnute joj od Rimljana. To je uključivalo i plaćanje danka, pa su Rimljani time postali zaštitnici jadranskih Grka, a ujedno su i osigurali svoj mostobran na našoj obali. Histri i Liburni, su međutim već bili i ranije poznati Rimljanima, jer se 302. pr. Kr. zajedno s Ilirima spominju kao opasni i gusarenju skloni narodi (*Illyrii, Liburnique et Histri, gentes ferae et magna ex parte latrociniiis maritimis infames*). Ova činjenica nam govori o stvarnoj situaciji u ovome području u to vrijeme. To se potvrđuje i kasnije u vrijeme rimskih sukoba s Keltima u sjevernoj Italiji, kada je DEMETRIJE FARSKI (*Pharos*) godine 221. pridobio Histre i Atintane da napadnu Rimljane.